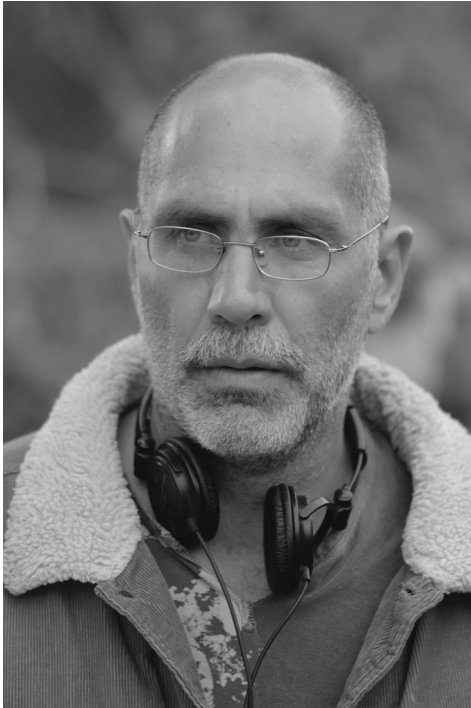

Het vuur redden

Guillermo Arriaga (1958, Mexico-Stad) is auteur, scenario-schrijver en filmregisseur en -producent. Op zijn dertiende verloor hij zijn reukvermogen bij een straatgevecht, wat later zou dienen als een van de inspiratiebronnen voor zijn werk. Hij is onder meer bekend geworden door de veelbekroonde films *Amores perros*, *21 Grams* en *Babel*. Zijn roman *De ontembare* was in januari 2019 Boek van de Maand bij DWDD.

Guillermo Arriaga

Het vuur redden

roman

vertaald uit het Spaans door
Corine van den Broek, Annet van der Heijden,
Christina Nikijuluw en Peter Valkenet

MERIDIAAN
UITGEVERS

2022

Eerste druk april 2022

© 2019 Guillermo Arriaga

© 2022 Nederlandse vertaling Corine van den Broek, Annet van der Heijden, Christina Nikijuluw en Peter Valkenet

Oorspronkelijke titel *Salvar el fuego*

Oorspronkelijke uitgave Alfaguara, onderdeel van Penguin

Random House, Grupo Editorial, Barcelona

Omslagontwerp en omslagbeeld Ferdy Remijn

Auteursfoto © Richard Foreman 2929 Productions

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93169 37 1

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

In een verburgerlijkte, bureaucratische samenleving ben je volwassen als je genoeg neemt met minder leven om niet zo vaak te hoeven sterven. Maar het geheim van de jeugd is dit: leven betekent durven te sterven, en levensdrift betekent moeilijkheden willen doorstaan.

EDGAR MORIN

Wat ik zou redden als mijn huis in brand zou staan? Het vuur, ik zou het vuur redden.

JEAN COCTEAU

Ik was een vrouw die in brand stond, verwond vanbinnen en vanbuiten, en je zoon was het beetje water dat mij hoop gaf op kinderen, akkerland en zielenrust. De ander was een donkere rivier vol takken, die me het ruisen van het oeverriet bracht, en zijn lispelend lied. Ik rende weg met je zoon die koel was als een waterkind, en de ander stuurde honderden vogels die me de weg versperden en rijp vormden op mijn wonden, die van een kwijnende vrouw, van een meisje gestreeld door het vuur.

FEDERICO GARCÍA LORCA

Ik kan niet half beminnen, ik kan niet in een leugen leven.

CLARICE LISPECTOR

Voor mijn ouders, Carlos Arriaga Alarid en Amelia
Jordán Susilla, de aanstichters van het vuur

Manifest

Mexico is een verscheurd land: de ene helft van de mensen is bang, de andere helft is woedend.

Jullie, rijkelui, zijn de bangeriken.
Bang om jullie juwelen kwijt te raken,
jullie dure horloges, jullie mobiele telefoons.

Bang dat ze jullie dochters verkrachten.
Bang dat ze jullie zonen ontvoeren.
Bang dat ze hen vermoorden.

Jullie zitten gevangen in jullie angst.
Opgesloten in jullie geblindeerde auto's,
jullie restaurants, jullie clubs, jullie stompzinnige shoppingmalls.

Verschanst.

Doodsbang.

Wij, wij leven met woede.

Altijd maar met woede.

Wij hebben niets.

Onze dochters worden verkracht geboren.

Onze zonen ontvoerd.

Wij worden geboren zonder bestaan, zonder toekomst, zonder iets.

Maar we zijn vrij omdat we niet bang zijn.
Het kan ons niks schelen dat we opgroeien in de modder en de shit, dat we in jullie gevangenis worden gesmeten, dat we als naamloze lijken eindigen in jullie mortuarium.

We kunnen afval eten en rioolstank inademen en urine drinken en in zwarte kanalen

duiken en diarree en dysenterie en tyfus en syfilis krijgen en slapen op uitwerpselen en ons niet wassen en naar zweet en aarde en dood stinken, het maakt niet uit, we geven nooit op.

Met jullie kwabbige vlees, met jullie weke hersenen zouden jullie je nog geen minuut staande kunnen houden buiten jullie angst. En hoe jullie politie en leger ons ook proberen af te slachten, ze krijgen ons er niet onder. We zijn niet te verslaan. We vermenigvuldigen ons als ratten. Voor ieder van ons die uit de weg wordt geruimd, duiken duizenden anderen op. We redden het in de puinzooi. We vluchten naar onze schuilplaatsen.

Jullie gaan kapot van verdriet als jullie iemand verliezen. Alleen al bij het horen van het woord dood schijten jullie in je broek. Wij niet. Wij zijn vrij. Zonder angst. Met woede. Vrij.

José Cuauhtemoc Huiztlic

Veroordeelde 29846-8

Vonnis: vijftig jaar voor meervoudige moord

De vrouw rent. Ze vliegt met enorme passen over straat. Haar achtervolgers raken achterop. In haar hand heeft ze een pistool. Uit een huis komt een gezin. Zonder snelheid te verliezen probeert ze het wapen te verbergen. Ze houdt het stijf tegen haar heup. De oma in het gezelschap ziet haar niet aankomen. Ze probeert haar te ontwijken, maar loopt haar ondersteboven. De oma valt op haar rug. De vrouw mompelt 'Sorry' en versnelt weer. Iemand roept haar na: 'Hé, idioot!' Ze kijkt achterom. Haar achtervolgers zijn kleine stipjes geworden. Die zullen haar niet meer inhalen. Ze missen de kracht die zij in haar benen heeft. Ze rent door, ze mag niet stoppen. Ze mag absoluut niet stoppen. 'Als ze ons vinden, vlucht dan de steegjes in,' had hij gewaarschuwd. Daar zou ze veilig moeten zijn. Verdwijnen in het doolhof van smalle straatjes. De vrouw rent door. Ze heeft de uitgestrekte pas van een lange, gespierde atlete. In de verte ziet ze de steegjes al. Daar moet ze heen. Ze hijgt. Ze zweet. Haar belagers rennen achter haar aan. Ze willen haar doden. Een paar minuten daarvoor vlogen de kogels haar nog om de oren. Twee ervan sloegen in in een auto naast haar. Een paar andere suisten vlak over haar heen. Ze hadden op haar hoofd gericht. Ze wilden haar doodschieten. Net als de man die zij heeft gedood. Dat gebeurde in een flits. De man was ineens voor haar opgedoken en had een wapen op haar gericht. Ze had de trekker net iets eerder overgehaald dan hij. Ze had niet eens gemikt. Ze had haar pistool geheven en geschoten. De kogel raakte hem in zijn nek. Bloed spatte op de witte muur. Ze zag hem dood neervallen. Tijd om te schrikken was er niet. Tijd om spijt te hebben is er ook niet. Ze rent verder. Colonia Modelito, de wijk waar hij is opgegroeid,

ligt zestig meter verderop. Daar zal ze haar achtervolgers van zich af kunnen schudden. Ze versnelt nog een keer. De ingang naar een steeg is al te zien. Terwijl ze ernaartoe sprint, hoort ze een knal. Ze rolt over straat, tot ze languit tegen een boom ligt. Een kogel heeft haar borstbeen verbrijzeld. Ze kijkt naar de wond. Op haar t-shirt vormt zich een bloedvlek. Ze probeert overeind te komen, maar dat lukt niet. Ze grijpt een boomtak, trekt eraan en zakt weer in elkaar. Het voelt of haar longen in brand staan. Ze hoest bloed op. Een man loopt naar haar toe met een pistool in zijn hand. Haar ogen zoeken haar revolver. Die ligt twee meter bij haar vandaan. De man heft zijn wapen en richt op een punt tussen haar ogen. 'Hier houdt het op voor je, hoer!'

Als ik het keerpunt in mijn leven zou moeten aanwijzen, dan is dat het moment waarop Héctor ons uitnodigde om een dagje bij hem in Tepoztlán te komen doorbrengen. 'Komen jullie zaterdag, Marina? Ik heb de Arteaga's uitgenodigd, en Mimí, Klaus, Laura met haar vriend, en ook Ajure, Ruvalcaba, Ceci, Julio en iedereen die zich wil aansluiten.' Ik nam de uitnodiging aan in de wetenschap dat Claudio zou tegenstribbelen. Hij kon mijn 'hippievrienden' niet uitstaan en noemde ze 'pretentieuze kunstenaartjes.' Hij vond ze saai en had niets met ze gemeen. Claudio keek liever naar een goede film, naar van die suffe commerciële komedies 'waarmee de werkstress van je af valt'. De lange, statische films, geregisseerd door Héctor, vond hij een kwelling. 'Saaier kan niet,' klaagde mijn man, niettegenstaande het succes dat de films in Cannes of Venetië hadden gehad. Die zaterdag gingen we uiteindelijk wel naar Tepoztlán, en precies daar is het allemaal begonnen. Als ik de uitnodiging had afgeslagen, als Claudio had doorgedrukt dat we zoals elke zaterdag bij zijn ouders gingen eten, dan had mijn leven nu nog zijn gelukkige, ordelijke en voorspelbare verloop gehad en was die tikkende tijdbom er niet geweest.

De zonovergoten dag en de belofte van Héctor om de tv aan te zetten voor de knock-outfase van de Champions League hadden Claudio over de streep getrokken. Bovendien hadden mijn kinderen veel zin om te gaan. Ze speelden graag met de dieren die Héctor en zijn vriend Pedro op het landgoed hielden: elf slingeraapjes, twee wasberen, drie speelse, onstuimige labradors, vier katten en zes makke paarden waarop ze door Tepozteco mochten rijden. 'Joepie, we gaan!' riepen mijn drie kinderen enthous-

siast. Ze vermaakten zich altijd geweldig bij Héctor en Pedro. En ik durf te wedden dat als Claudio niet zo vooringenomen was geweest, hij dat ook zou hebben gedaan. Ik ben ervan overtuigd dat de 'weezin' tegen mijn vrienden niet meer dan een pose was, want een aantal van hen kende hij al van kinds af aan.

We waren er vroeg. Héctor en Pedro kwamen net uit bed en ontvingen ons ongedoucht en met een verwarde haardos. 'Sorry, we hebben slecht geslapen. Kom binnen. Wij gaan even douchen, Luchita wijst jullie de weg. Ze kan *chilaquiles** voor jullie maken, en op tafel staat versgeperste jus. In die kamer kunnen jullie je omkleden, iets gemakkelijk aantrekken.' Héctor en Pedro trokken zich terug om zich op te frissen, en Claudio kon het niet laten om een van zijn typerende opmerkingen te maken. 'Die sloeries. Hun kont ruikt nog naar de vaseline,' zei hij lachend. Dat was zijn favoriete oneliner over homo's, die hij ooit samen met zijn klasgenoten had bedacht over de nichterige paters van wie ze les kregen. Pedofielen die leerlingen misbruikten. Vandaar de lichte homofobie van Claudio. Niet dat hij iets tegen homo's had, absoluut niet. Ik begreep wel dat zijn perceptie van 'flikkers' was besmet door zijn ervaringen op de paterschool. Claudio had verteld dat een van de leraren regelmatig leerlingen van zeven, acht jaar meenam naar zijn kamertje. 'Het gif van de zonde is in me gekropen en is me langzaam aan het doden,' had de man dan gezegd met honingzoete stem. 'De Heilige Vader weet van mijn smarten en heeft me toegezegd dat een onschuldig mondje het gif uit me mag zuigen om het met zijn reinheid onschadelijk te maken.'

Héctor zag zichzelf als het enfant terrible van de Mexicaanse film en deed al het mogelijke om die mythe rond zijn persoon te voeden. Tegenover de pers was hij grofge-

* Een verklarende woordenlijst staat op pag. 895

bekt, exhibitionistisch, arrogant. Met een air van zelfgenoegzaamheid oordeelde hij over zijn collega's, van wie hij de meeste maar grijze muizen vond. Zijn films toonden monsterlijke, perverse wezens met een onstuitbare seksuele vraatzucht. Dweren die corpulente vrouwen verkrachtten, *in-your-face* masturbeerscènes, billen met een ruitjespatroon van cellulitis en spataders, enorme penissen. Niet voor niets zei Claudio dat Héctors films pus en urine over zijn publiek uitstortten. Critici en festivals droegen hem op handen. *Le Monde* noemde hem een 'geniale cineast die overtuigende beelden creëert'. Volgens *Der Spiegel* leek het 'alsof zijn films zijn geregisseerd door Dante en Hiëronymus Bosch samen'. Héctor kickte op het boegeroep van het publiek, dat hem vol walging uitjoelde en de zaal uit liep. Het cliché van *épater le bourgeois* werd perfect door hem belichaamd. Maar als erfgenaam van een vermogen dat was gebaseerd op de uitbuiting van arbeiders in kolenmijnen was hij feitelijk zelf een elite man, die zich nooit eens afvroeg hoeveel verdriet en ellende zijn bedrijven veroorzaakten. Na de dood van zijn ouders had hij geen afstand gedaan van het consortium, maar als voorzitter van de raad van commissarissen de touwtjes in handen gehouden. Zijn films werden gefinancierd door honderden anonieme arbeiders met koolzwarte gezichten en longen die waren vervuild door het jarenlang inademen van het gemene fijnstof in de mijnen. 'Black lungs matter', had een journalist een keer naar hem gesneerd tijdens een persconferentie. Héctor had hem de zaal uit laten gooien en direct in diskrediet gebracht: 'Weer zo'n mafkees die wordt betaald door mijn vijanden. Zeker gestuurd door...' Waarna hij ongegeneerd de naam van een criticus of collega die zijn werk had afgekraakt had laten vallen.

Ondanks zijn reputatie van verwaande kwast en onuitstaanbaar persoon, was Héctor in het dagelijks leven een

liefdevol en zachtmoedig mens. Een trouwe vriend die altijd klaarstond om te helpen. Zonder dat Claudio het wist, had Héctor zijn financieel directeur opgedragen om een deel van het bedrijfskapitaal in het beleggingsfonds van Claudio te steken. Dat deed hij voor mij, uit liefde, omdat we elkaar al zo lang kenden. Uit vrijgevigheid. Van de ene maand op de andere verbeterde onze financiële situatie. Tachtig miljoen dollar is tenslotte niet niets, en in handen van Claudio, een doorgewinterde beleggingsspecialist, begon het kapitaal gestaag rendementen te genereren. Ik moest Héctor beloven dat ik Claudio nooit zou vertellen wie de uiteindelijke begunstigde was. En die botte Claudio Héctor maar afkammen, zonder te beseffen dat zijn nu zeer florissante financiële vooruitzichten te danken waren aan dat ‘nichterige regisseurtje’.

Ook Pedro kwam uit een goed nest, een vastgoedfamilie. Hij bezat bij lange na niet zo’n fortuin als Héctor, maar nog altijd ruimschoots meer dan negenennegentig procent van de gewone stervelingen. De ‘ranch’, zoals ze het huis in Tepoztlán graag noemden, was van zijn grootouders geweest. Een lap grond van twintig hectare waarop ze een huis hadden laten bouwen door niemand minder dan de winnaar van de Pritzker-architectuurprijs. Het interieur was uiteraard tot in de puntjes verzorgd, door het befaamde Ten Rainbows uit New York. Twaalf werknemers hielden het landgoed in onberispelijke staat. ‘Zelfs hun stukje land krijgt een manicure,’ zei Klaus schertsend.

Héctor en Pedro waren al jarenlang actief als sponsors. Ze steunden musea, galeries, een academie voor beeldende kunsten, een orkest, bibliotheken. Ook mijn gezelschap voor hedendaagse dans ontving donaties van ze. Hoewel ik kon bogen op een financieel gezonde onderneming, gaven hun bijdragen me meer armslag en had ik daardoor geen last van de budgettaire beperkingen die

andere gezelschappen wel hadden. Ik kon betere theaters huren voor onze voorstellingen, adviseurs van wereldklasse betalen en de meest talentvolle dansers en danseressen aantrekken.

Pedro had de zakelijke leiding over hun stichting. Hoewel ze gulle mecenasen waren, vormde hun sponsoring geen beletsel om winst te maken. Soms kregen ze van galeriehouders schilderijen van veelbelovende schilders, die in een paar jaar tijd twintig tot dertig keer meer waard werden. Wanneer het orkest dat ze sponsorden in het buitenland optrad, kregen ze een percentage van het honorarium. En uiteraard was de meerderheid van hun schenkingen aftrekbaar van de belasting.

Ik was in mijn hele leven maar één keer ontrouw geweest. En het grappige was dat dat uitgerekend met Pedro was geweest. Naar eigen zeggen had hij Héctor nooit bedrogen, en dus waren we allebei debuterende vreemdgangers. Het was begonnen met stomme grapjes. 'Jij bent de enige vrouw met wie ik het ooit zou kunnen,' had hij me in een groot gezelschap een keer als complimentje toegeworpen. Zijn opmerking veroorzaakte grote hilariteit. Zelfs Claudio lachte mee. 'Die meid van mij is zo'n lekker ding dat zelfs een hond er opgewonden van raakt.' Daarmee werd de aftrap gegeven voor een flirterig spel tussen ons. Pedro liet geen gelegenheid voorbijgaan om me het hof te maken, al ging dat niet verder dan wat onschuldige vleierij van een homo tegen zijn heterovriendin.

Ik had nooit gedacht dat we met elkaar in bed zouden belanden. Een flink aantal glazen tequila en het feit dat we er schaars gekleed bij liepen speelden daarbij zeker een rol. Samen met de kinderen brachten we een middag bij het zwembad van de ranch door. Claudio had me daar op een vrijdagochtend afgezet. Hij had met ons meegeluncht en was teruggekeerd naar Mexico-Stad voor een vergade-

ring. Héctor, die niet goed tegen alcohol kon, lag buiten westen op een ligbed. Mijn kinderen waren door het personeel meegenomen voor een paardrijtocht. Pedro en ik gingen het water in, en hangend aan de rand van het zwembad begonnen we voetje te vrijen. Het leek een onschuldig spel, maar langzaam maar zeker begonnen we onze benen in elkaar te verstrengelen. We bleven elkaar aankijken en lachten. 'Hou op, ga staan,' zei ik behoorlijk opgewonden. 'Die daar staat al,' zei hij lachend terwijl hij naar zijn zwembroek wees. Achter de stof was een bobbel verschenen. 'Jij hebt nooit iets voor vrouwen gevoeld,' wreef ik hem onder de neus. 'Nooit,' antwoordde hij, 'en dat zal ook nooit gebeuren. Maar jij bent geen vrouw, Marina, jij bent een godin,' zei hij lachend, en hij kustte me. Ik probeerde hem te ontwijken, maar hij hield mijn hoofd tussen beide handen. Na een paar seconden zoenen bevrijdde ik me uit zijn greep. Met mijn kin wees ik naar Héctor, die in diepe slaap op het ligbed lag. 'En hij dan?' vroeg ik. 'Hij is de liefde van mijn leven. Maar ik wil dit uitproberen.' Geen van beiden zeiden we iets. Een langstaarttroepiaal landde naast het zwembad, pikte een olijf van een bordje en steeg weer op. We volgden hem met onze blik tot hij op een palm neerstreek. 'Ik heb altijd willen weten hoe het voelt met een vrouw, en het liefst met jou,' zei hij. 'Als je wilt, stopt het hier.' Ik schudde mijn hoofd. Het was nooit in me opgekomen om met hem naar bed te gaan. Bovendien was er geen enkele reden om ontrouw te zijn. Allebei waren we gelukkig met onze partners. Maar nogmaals, de tequila's en de aanraking van elkaars naakte huid onder water hadden ons in de stemming gebracht.

We gingen naar een kamer in het gastenhuis en begonnen elkaar te zoenen. Omdat hij homo was, had ik verwacht dat zijn kussen zachter zouden zijn. Maar nee, ze waren krachtig. Vaak beet hij zo hard in mijn lippen dat het bijna pijn deed. Ik begreep dat Pedro nooit anders dan

met mannen had gezoend. Hij kneedde mijn billen, klemde zijn handen om mijn nek, likte mijn schouders. Zijn primitieve, ruwe liefkozingen waren verre van onaangenaam. Integendeel, ze wonden me juist op.

We lieten ons op bed vallen. Hij deed mijn bovenstukje uit en betastte mijn borsten. 'Ze voelen als kussentjes,' zei hij. 'Nu snap ik waarom hetero's ze zo lekker vinden.' Hij trok het koordje van mijn bikinibroekje los. Ik was helemaal bloot. Met enige verbazing bekeek hij mijn naakte lichaam, alsof hij een vreemd voorwerp in handen had. Zonder enige aankondiging ging hij op me liggen en penetreerde me krachtig. Ik zette mijn nagels in zijn rug. Hij begon me steeds vuriger te berijden. 'Niet in me,' waarschuwde ik. Zonder zijn ogen te openen schudde hij van nee. Op het moment dat ikzelf bijna klaarkwam, probeerde hij zich terug te trekken. 'Ik kom,' zei hij. Ik sloeg mijn armen om hem heen. 'Haal het niet in je hoofd om uit me te gaan.' Hij kwam klaar, en vlak daarna ik. Het was jaren geleden dat ik een orgasme had gehad tijdens het vrijen.

Daarna ben ik nog vier keer met hem naar bed geweest, maar het was niet meer zoals de eerste keer. Hij had moeite om opgewonden te raken en ik kreeg genoeg van de heftigheid van zijn kussen en de snelle penetratie, zonder dat ik tijd kreeg om nat te worden. De derde keer vroeg hij of hij me van achteren mocht nemen. 'Dat ken ik tenminste,' merkte hij op. Ik weigerde. Ik had me nog nooit op die manier laten nemen en vond dat Claudio recht had op dat laatste stukje maagdelijkheid.

De vijfde keer was het een en al tederheid. Hij zoende me niet zo hard en ging niet meteen bij me naar binnen. Hij nam de tijd om mijn borsten te strelen en vroeg of ik mijn benen uit elkaar wilde doen. Hij ging op zijn knieën zitten en likte minutenlang mijn clitoris, wat hij nog niet eerder had gedaan. Vervolgens kwam hij op me liggen en

duwde hem er langzaam in. Hij gaf een paar stoten en hield zich toen in. Hij streelde mijn gezicht. 'Ik had het zo graag fijn gevonden, maar om eerlijk te zijn vind ik het maar niets. Het spijt me,' zei hij. 'Ik ook niet,' biechtte ik op. We gingen op de rand van het bed zitten. Hij pakte mijn hand en speelde met mijn vingers. Ik keek de kamer rond. Roomkleurige muren. Zachte tapijten. Antieke fauteuils. Een balkon met uitzicht op de tuinen. Een en al overdaad. Met mijn vroegere vriendjes, zelfs met Claudio, ging ik altijd naar *moteles de paso*. Ik hield ervan om naar die speciaal voor seks gebouwde hotelletjes te gaan. Opgevoed met een obsessie voor hygiëne en reinheid, werd ik uitermate opgewonden bij de gedachte dat tussen die vier muren tientallen overspelige minnaars hadden geneukt, vol drift en razernij, met tederheid of met angst. Toen ik Pedro voorstelde om vanwege de discretie naar zo'n liefdeshotel te gaan, reageerde hij verontwaardigd. 'Ik ga niet naar die neukholen voor bouwvakkers.' Voor Héctor en hem moest alles stijl ademen, en daarom lagen we nu daar, in een senior suite van het Four Seasons Hotel, terwijl we niet meer wisten wat we met elkaar aan moesten.

Die middag verlieten we weemoedig en gedesillusioneerd het hotel. Gelukkig werd mijn band met Pedro er niet slechter door, maar juist hechter. We hebben het er nooit meer over gehad, laat staan dat we elkaar verwijten hebben gemaakt. Tussen ons bleef een zweem van medeplichtigheid en intimiteit hangen. Hij werd weer de trouwe, vaste partner van Héctor en ik de liefdevolle echtgenote van Claudio. En juist Pedro heeft, zonder het op dat moment te beseffen, rechtstreeks de weg geplaveid voor de liefde die met orkaankracht de grondvesten onder mijn bestaan heeft weggeslagen en mijn leven zodanig overhoop heeft gehaald dat het in niets meer lijkt op wat het was.

Ceferino, waar dacht je aan als mijn broer je roerloos achterliet in je rolstoel op het terras, of het nu regende, donker was of vroor? Deed het je verdriet dat je nutteloos en vernederd was, niet in staat om je te bewegen, om je te uiten, om je te verdedigen? Of bleef je maar piekeren over je elendige verleden en de onderdrukking van je volk?

'Je moest eens weten hoe graag ik mijn mensen het geleden leed had willen besparen door de koers van de geschiedenis te veranderen,' zei je altijd. Omdat aan de loop van de historische gebeurtenissen niets meer te veranderen viel, strooide je jezelf zand in de ogen door er vanuit een eerlijker en gelijkwaardiger oogpunt over te vertellen. Het herschrijven van het verleden was je levensproject geworden, zei je. Daarom las je zo gretig geschiedenisboeken: om je obsessie met het verleden te voeden, om het verleden nooit meer te vergeten. School was voor jou een toevluchtsoord. 'De sleutel ligt bij het onderwijs,' leerde je ons. Je vader had jou en je broers ingeprint dat studeren de enige uitweg was. Hij die nooit had leren lezen en schrijven. Hij die amper een paar woorden Spaans kende. Om jullie te motiveren had hij Benito Juárez als voorbeeld gesteld: 'Een indiaan zoals wij die het tot president heeft geschopt.' Niet dat je vader dacht dat jullie president konden worden, of dat jullie het ver zouden schoppen. Hij wilde alleen maar dat jullie daar weg konden. Weg uit de bergen, weg van de ellende, weg van de honger, het lemen huis, de walmende kachel, de taco's die zwommen in olie waarin eerst hertenvlees was gebakken, de door andere kinderen afgedankte schoenen die waren doorgegeven aan andere kinderen, en weer aan andere, tot ze bij jullie terecht waren gekomen. Schoenen die knelden en waarvan je blaren kreeg, maar die jullie van je vader moesten dragen omdat een indiaan zonder schoenen nooit iets zou kunnen bereiken. Ingenieurs, advocaten en leraren liepen niet op sandalen.

Moest je, zwijgend in je rolstoel, terugdenken aan die saaie middagen in je eentje op de berg, waar je waakte over de geiten, zodat de coyotes ze niet wegroofden? Mijn opa vertelde ons dat hij na een goede oogst zakken maïs kon ruilen voor zes uitgemergelde vrouwtjesgeiten. Helaas ontbrak de bok om ze te dekken en een paar jongen te verwekken. Zes schurftige, knokige geiten die jullie moesten opeten toen de droogte zo lang aanhield dat er niets meer kon worden gezaaid op de harde, onvruchtbare kluiten van zijn nietige lapje grond. Zes vrouwtjes die jij van je vader de keel moest afsnijden. ‘Ceferino bleef maar huilen toen hij ze onder zijn ogen zag bezwijken,’ vertelde mijn opa ons. Die geiten waren je bergzusjes, waarmee je hele middagen doorbracht. Ik probeer me voor te stellen hoe pijnlijk het voor je moet zijn geweest om ze een voor een te slachten en ze daarna op je bord voorgezet te krijgen.

We konden geen enkele goede smoes bedenken om niet naar school te hoeven. Het maakte niet uit dat we ons niet lekker voelden, koorts hadden of iets hadden gebroken. Om ons aan te sporen vertelde je over die ochtend waarop een van je schoenzolen had losgelaten en je, nadat je de vier kilometer vanaf school had afgelegd, met een blote, bloedende voet thuiskwam. ‘Ik had maar één paar schoenen. Geld om nieuwe te kopen hadden we niet. En dus prikten elke dag honderden stekels in mijn voet en haalde ik mijn tenen open aan de rotsige stenen. Ik was zes jaar en klaagde niet één keer. Het duurde maanden voor ik andere schoenen kreeg’ Na je verhalen over die moeizame tochten, want dit was een van de vele, konden we natuurlijk niet meer dwarsliggen. Geen enkel excuus was goed genoeg, en bij het minste of geringste gemopper kregen we zware straf, om niet te zeggen een pak slaag.

Gekluisterd aan je rolstoel, terwijl je geen woord kon uitbrengen, zullen er wel beelden in je zijn opgekomen van de koude nachten waarin je je hond had geknuffeld om warm

te blijven en het geroffel van de noordelijke rukwinden te kunnen verdragen. Opa had een keer verteld hoe bang je was voor die harde wind. Tijdens een ijskoude nacht sterven, zoals jouw moeder had verteld dat het haar moeder was vergaan, wilde je niet. Je oma had per se een geitje willen gaan zoeken dat niet met de andere was teruggekomen, maar toen ze weer naar huis wilde, was ze overvallen door de duisternis. Opgerold onder een afdakje had ze geschuild voor de storm die meteen na het donker was losgebarsten. Je moeder was pas acht jaar toen haar moeder vermist raakte. Toch was ze de volgende dag meegegaan met je vader en zijn broers om haar in het ruige berggebied te zoeken. Vier dagen later was haar stinkende en opgezwollen lichaam gevonden. Haar ogen al door de mieren opgevreten, haar mond nog open in de strijd om een laatste hap adem. Zo beschreef je moeder haar lijk, en volgens haar kwam daar je angst voor de wind vandaan. Had je als kind nachtmerries, waarin rode mieren je lippen wegvraten en je neus in en uit liepen? Was je bang dat je op een dag niet meer tegen de meedogenloze kou zou kunnen en zou eindigen zoals zij, stijf en blauw, met lege oogkassen en een uit je mond hangende paarse, gezwollen tong? Maar uiteindelijk, papa, was je er erger aan toe dan de moeder van je moeder nadat je hersenen waren overspoeld door de rode golf van de bloeding die je zenuwcellen overstelpte en je gebroken, verstomd en mismaakt achterliet in die rolstoel.

Ik herinner me die middag waarop je klaagde over een plotseling opkomende migraine en tegen mama zei: 'Ik voel me niet goed, ik zie rood,' waarop je vooroverviel op het vloerkleed in je kamer en niet meer kon praten of bewegen. 'Dit is de dood,' moet je hebben gedacht terwijl mijn moeder 'Sta op, sta op' tegen je stond te schreeuwen. Ongetwijfeld zag jij toen alleen maar rood, rood en nog eens rood. Een rode werkelijkheid terwijl mama een ambulance belde.